

Monika Helfer

Knjigo- gubac

*Pripovijest
s ilustracijama*

*Kat
Menschik*

*Leykam
international*

Monika Helfer

Knjigo- gubac

*Ilustracije
Kat Menschik*

Leykam international

NAKLADNIK

Leykam international d.o.o., Ilica 42, HR-10000 Zagreb
www.leykam-international.hr

ZA NAKLADNIKA

Jürgen Ehgartner

UREDNIKA

Eugenia Ehgartner

PRIJEVOD S NJEMAČKOGA

Igor Crnković

LEKTURA I KOREKTURA

Neli Mindoljević

© 2026 Leykam international d.o.o., Zagreb
Nijedan dio ove knjige ne smije se umnožavati,
fotokopirati ni na bilo koji drugi način reproducirati
bez nakladnikova pismenog dopuštenja.

Naslov originala: „Der Bücherfreund“

© 2025 Carl Hanser Verlag GmbH & Co. KG, München

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu Ministarstva kulture i
medija Republike Hrvatske i Grada Zagreba.

Republika
Hrvatska
Ministarstvo
kulture
i medija
Republic
of Croatia
Ministry
of Culture
and Media

Federal Ministry
Housing, Arts, Culture,
Media and Sport
Republic of Austria

Gefördert durch das Bundesministerium für
Wohnen, Kunst, Kultur, Medien und Sport.

ISBN 978-953-340-239-0

CIP zapis je dostupan u nacionalnom skupnom katalogu knjižničnog
sustava Bukinet pod brojem 991005954805309366.

Monika Helfer

Knjigo- gubac

*Pripovijest s ilustracijama
Kat Menschik*

*Prijevod s njemačkoga
Igor Crnković*

Zagreb, 2026.

1

Moj tata bio je knjigoljubac. Bljedunjav čovjek, osjetljiv na promjene vremena, koji je danonoćno sjedio pogrbljen nad svojim knjigama. Ili barem onda kad je imao vremena – a vremena je imao napretek. Knjige je volio više nego ljude, jer ljudi su mu mogli učiniti nažao. A knjige nisu, nikad i ni u kojem slučaju.

Moj je tata imao samo jednu zdravu nogu. Druga mu se smrznula u ratu. Zajedno s drugim vojnicima sjedio je u tovarnom prostoru kamiona i vozio se negdje u Rusiji. Cerada koja je trebala natkrivati teretni prostor bila je potrgana, pa je tijekom vožnje lamatala na vjetru, a vjetar je bio studen. U Rusiji se temperatura

spuštala i dvadeset stupnjeva ispod nule. No tata je istodobno bio silno umoran i iscrpljen, tako da mu odluka hoće li ostati budan ili se prepustiti snu nije bila laka. Odlučio se za san. Zaspao je i u snu mu se smrznula desna noga. Pobjeljela je poput prljava kamenca i boljela kao da ga netko ubada punom šakom čavala. A onda odjednom više nije osjećao ništa, jer u njoj više nije bilo života. Imao je tek sedamnaest godina.

Dogodilo se to prije mnogo godina, u Rusiji.

Poslali su ga kući, gdje je dospio u bolnicu, takozvani lazaret. Osjećao se kao da je u raju. Ne samo zato što je imao čistu posteljinu, koja se sušila vani i mirisala na svjež zrak, već ponajprije zato što mu se sviđala jedna medicinska sestra. Imala je plavu kosu tamnijih tonova. On ju je prozvao bojom uličnih pasa. Trebala je to biti i šala i kompliment. Međutim, ona mu je nato rekla da šalu još nekako i shvaća, ali kompliment ne. Tad joj je postideno uzvratio:

„Oprostite bedaku koji je u ratu postao još bedastijim.”

Nasmiješila mu se. Jer i on se svidao njoj. Pa mu je rekla: „Nagledala sam se ja i većih bedaka.”

A on će nato: „Razum i manire u ratu se zalede, ali za razliku od noge, oni se i odlede. Ako budete imali malo strpljenja, mogli biste dočekati i bolju verziju mene.”

Njegov joj se nespretna način izražavanja svidio. Pripisivala ga je stidljivosti. Pomislila je: možda je stidljiv jer se i ja njemu svidam.

Kad god bi imala vremena, sjela bi kraj njega na krevet i držala ga za ruku. Desnu su mu nogu, nažalost, morali amputirati, nije joj bilo spasa. Ostao mu je samo batrljak do koljena. Na njega su mu učvrstili protezu.

Isprva je bio nespretna. Bilo mu je teško hodati s protezom pa ga je često obuzimao očaj. Nije mogao zamisliti život bogalja. Silno je želio biti kemičar. Međutim, kemičar mora

brzo skakati od pokusa do pokusa, inače bi mu eksperimenti propali. O tim snovima, dakako, svojoj bolničarki nije pričao.

Ona ga je pridržavala, no pritom je vidjela da ga nešto mori. Rado mu je pomagala jer mu je tako mogla biti blizu. Ona ga je, naime, zavo-
ljela, bilo je to mnogo više od pukoga svidanja.

„Što će biti s mojom mrtvom nogom?” upi-
tao ju je.

„Bit će pokopana”, odgovorila je.

Pogledao ju je u nevjerici.

„To je bila šala”, rekla je.

Tad mu je u očima ugledala strah.

„Oprostite,” rekla je potom, „ni moje šale
nisu bolje od vaših. Kad čovjek radi u lazaretu,
mora zbijati šale jer se inače ovdje ne bi dalo
izdržati. A takve su onda i šale. Ispričavam se.”

„Nema potrebe za ispričavanjem”, rekao je.

I on se zaljubio u nju. Ponajprije zato što mu
je priznala da obožava knjige i rekla da jednom,

kad prokleti rat konačno završi, želi pročitati sve što joj se nađe pod rukom.

„Oprostite.”

„Nemam na čemu.”

Bila je domišljata i pomalo nepredvidiva, vrlo nježna i ljupka, ali znala je biti i izravna i gruba. Njemu se činilo da od toga nema ništa bolje. Jer domišljatost znači da će uvijek imati spreman odgovor na sve.

„Biste li mi vi možda mogli preporučiti što da čitam?” upitala ga je.

Na to je moj tata umalo uskliknuo: „Volim vas jednako koliko i svoje knjige!”

Ali to ipak nije izgovorio. Kao prvo, tada je još imao premalo knjiga, a kao drugo, mislio je da se može reći samo *volim te*, a za to bi s njom najprije trebao biti na *ti*, što oni tad još nisu bili.

Ali ubrzo će biti.

Nakon što je prokleti rat konačno završio, vjenčali su se.

2

Preselili su se na brdo. Ondje se nalazila velika kuća. Bio je to dom za rehabilitaciju ratnih žrtava. Zvali su ga i dom za invalide. To je zvučalo jednostavnije. U podrumu je bilo štakora, ali oni nisu nikomu smetali. Bivša medicinska sestra, a uskoro moja majka, znala je razgovarati sa životinjama: mačkama, psima, srnama, svim vrstama ptica, pa čak i sa štakorima. Oni su je razumjeli. Pa je s njima postigla sljedeći dogovor: „Ja ću vam povremeno donositi dolje hranu, ponekad čak i kakvu poslasticu, ali zato ne želim da se pojavljujete ovdje gore!” Štakori su joj obećali da neće.

Ratni veterani, koje su zvali i invalidima, dvaput godišnje dolazili su na odmor, uživati na planinskome suncu i svježem zraku. Neki su u ratu ostali bez oka, neki bez noge, neki bez ruke, neki više ništa nisu vidjeli, neki su oglušili, jedan je bio pomalo smiješan, gotovo lud jer je mislio da rat još uvijek traje, pa bi skakao pod stol kad bi naišlo nevrijeme i počelo grmjeti te stavljao ruke na uši i mokrio u gaće.

Na tom su brdu, u tom domu s mnoštvom soba, moji tata i mama bili sretni. S prozora su mogli promatrati najviše planine. Na njihovim je vrhovima uvijek bilo snijega, čak i ljeti. S prozora su visjele perine, neke od njih crveno-bijele i karirane, neke plavo-bijele, a neke potpuno bijele. Nigdje nije bilo nikoga komu bi to smetalo. U ono se vrijeme nitko nije bunio kad bi danju perine visjele s prozora. Svi bi pomislili: žele da im posteljina uvijek bude svjež.

Sve su sobe nosile imena po cvijeću. Jedna se zvala „Alpska ruža”, druga „Gencijan”, treća

„Runolist”, četvrta „Potočnica”, peta „Gospina papučica”. Neka je umjetnica na vrata svake sobe naslikala pripadajuće cvijeće.

„Slikanje po vratima, zar je to zanimanje?” pitala se moja mama. Jer ona je i sama voljela slikati. A tata, po običaju, nije znao pita li ga to ozbiljno ili u šali.

Uvečer bi muškarci pjevali, a pridružio bi im se i moj tata:

*O linijski brode, o linijski brode,
plovi tamo kamo linije te vode,
a ako linija iz plovidbe ti ode,
onda više te nema, linijski brode.**

* Stihovi šaljive narodne pjesme *Der Stacheldraht und das Rizinus* (u prijevodu *Bodljikava žica i ricinusovo ulje*), nastale najvjerojatnije u razdoblju nakon Prvoga svjetskog rata, koja satiričnim izvrtanjem riječi parodira poznatu božićnu pjesmu *O Tannenbaum* (*O boriću*). Prijevod i adaptacija na hrvatski: Igor Crnković (nap. prev.)

On je, doduše, i sam bio ratni veteran i invalid, ali istodobno i upravitelj doma za rehabilitaciju ratnih žrtava. Prijavio se na natječaj za taj posao i dobio ga, ponajprije zato što je nadležna služba smatrala prednošću to što mu je supruga bila školovana bolničarka. Tako da su jednim udarcem riješili dvije muhe.

Zadatak mu je bio brinuti se da sve bude u redu, da nitko ne jede previše šunke i da smočnica bude pod ključem.

*O prosvjetni radniče, o prosvjetni radniče,
ti na prosvjetljenju zarađuješ nadnice...**

Ratne invalide uvečer je bilo teško natjerati u krevet. Nikako nisu željeli prestati slaviti.

* Još jedan primjer šaljive igre riječima u stilu prethodne pučke pjesme, koja se zbog jednostavne i lako pamtljive melodije rado pjevala u društvu, te bi se „stihoklepci” nadmetali u stvaranju novih verzija i izvrtanju riječi i pojmova. (op. prev.)

Gotovo je svatko od njih u ratu barem jednom nekomu rekao: „Jednom kad sve ovo završi, slavlju neće biti kraja!”

A sad uistinu jest završilo. I oni su se ondje gore, visoko u brdima, osjećali kao u raju.

3

Tad smo se rodile nas dvije: moja sestra Gretl, a potom i ja.

Preskočit ću godine prije mogega sedmog rođendana jer se u njima nije mnogo toga događalo.

Neki profesor iz Heidelberga domu za rehabilitaciju ratnih veterana donirao je svoje dragocjene knjige. Zauzvrat je tražio da njegov sin ondje provodi ljetni odmor. Tako je barem službeno rekao. Neslužbeno, želio je da ondje boravi cijele godine.

Sin mu je bio otprilike iste dobi kao naš tata. U ratu je teško ranjen, pa nije više bio bistar u glavi jer je u njoj završio ruski metak. Nije

više mogao čitati, što je nekoć volio najviše na svijetu. Sve je shvaćao, a kad kažem da nije bio „bistar u glavi”, to ne znači da mu nisu bile sve daske na broju. Baš naprotiv, govorio je tata, koji je smatrao da je možda čak i bistriji nego prije rata. Samo da mu mozak radi nekako uvrnuto, da misli iz drugoga kuta. On mu je čitao naglas i pritom otkrio nešto neobično: da mladi invalid iz Heidelberga upija svaku riječ i sve pamti, samo mu je mozak zaboravio kako slova iz knjiga pretočiti u priču. A sve to zbog ruskoga metka.

Mladićev otac, profesor iz Heidelberga, bio je oduševljen tom tatinom pretpostavkom. Govorio je da je on već jako star i da ima samo jednu želju, naime, da mu sin bude sretan. A da vidi kako ovdje, u brdima, pod skrbi našega tate, to uistinu jest.

Tata mu je obećao da će se brinuti za njega-sina, koji se zvao Georg. Njih su se dvojica prijateljili, a profesor iz Heidelberga poslao mu

Examine the following text and
determine if it is a true statement.
If it is a true statement, write
"True" in the space provided.
If it is a false statement, write
"False" in the space provided.
1. The Earth is a sphere.
2. The Earth is flat.
3. The Earth is a cube.
4. The Earth is a triangle.
5. The Earth is a circle.
6. The Earth is a square.
7. The Earth is a rectangle.
8. The Earth is a diamond.
9. The Earth is a hexagon.
10. The Earth is an octagon.
11. The Earth is a nonagon.
12. The Earth is a decagon.
13. The Earth is a hendecagon.
14. The Earth is a dodecagon.
15. The Earth is a tridecagon.
16. The Earth is a tetradecagon.
17. The Earth is a pentadecagon.
18. The Earth is a hexadecagon.
19. The Earth is a heptadecagon.
20. The Earth is an octadecagon.
21. The Earth is a nonadecagon.
22. The Earth is a vigintagon.
23. The Earth is a triagintagon.
24. The Earth is a tetragintagon.
25. The Earth is a pentagintagon.
26. The Earth is a hexagintagon.
27. The Earth is a heptagintagon.
28. The Earth is an octogintagon.
29. The Earth is a nonogintagon.
30. The Earth is a trigintagon.
31. The Earth is a tetragintagon.
32. The Earth is a pentagintagon.
33. The Earth is a hexagintagon.
34. The Earth is a heptagintagon.
35. The Earth is an octogintagon.
36. The Earth is a nonogintagon.
37. The Earth is a trigintagon.
38. The Earth is a tetragintagon.
39. The Earth is a pentagintagon.
40. The Earth is a hexagintagon.
41. The Earth is a heptagintagon.
42. The Earth is an octogintagon.
43. The Earth is a nonogintagon.
44. The Earth is a trigintagon.
45. The Earth is a tetragintagon.
46. The Earth is a pentagintagon.
47. The Earth is a hexagintagon.
48. The Earth is a heptagintagon.
49. The Earth is an octogintagon.
50. The Earth is a nonogintagon.

je kamion pun knjiga, i to dragocjenih knjiga. Kamion se jedva uspeo na brdo. Profesor je cijeloga života skupljao knjige, na koje je potrošio čitavo bogatstvo. Da bi ih pod stare dane darovao domu za rehabilitaciju ratnih žrtava. Nadao se da će njegov sin ondje gore, pod okriljem našega tate, okružen domaćim mirisom knjiga i svježim zrakom napokon pronaći svoj mir.

Te je noći, u krevetu, tata rekao mami: „Kakvo je samo zadovoljstvo upoznati pravoga knjigoljupca!”

Jednu je sobu doma prenamijenio u knjižnicu. Nabavio je daske i vlastitim rukama izradio police za knjige. On sam imao ih je točno sto trideset i dvije. Međutim, uz profesorovu donaciju knjižnica je brojila dvije tisuće devetsto devedeset i osam svezaka.

Nikad nisam vidjela da je itko u njoj posudio ijednu knjigu. Mama je svojim lijepim rukopisom na drvenu pločicu napisala *Biblioteka* i

objesila je na vrata. No tata ju je smjesta skinuo. „Ta ne moramo ljudima baš gurati pod nos što se krije iza tih vrata”, rekao je.

Zapravo, bio je sretan da nitko ne pita što se krije iza tih vječno zaključanih vrata. Bojao se da bi se knjige, kad bi ih netko posuđivao, mogle oštetiti. Ne bi podnio niti jedan nabor, ili trag olovke, pa makar i tanak, ili ne daj Bože, mrlju od masnoće! Ili stranice s ušima, mrlje od kave, ili, još gore, da neka knjiga nestane. To bi mu bilo nepojmljivo. Jedini koji je smio ulaziti u knjižnicu bio je Georg. I tako bi se njih dvojica svake večeri udobno smjestili uz čašicu konjaka ili šalicu čaja, tata bi mu čitao naglas, a Georg je bio sretan.

Ponekad bi i mene poveo u knjižnicu i pokazivao mi kako se knjiga pravilno otvara da se ne iskrivi hrbat i ne ošteti uvez. Uzeo bi knjigu s police, prstima prelazio po koricama, zatim je polako otvorio, prislonio nos, udahnuo miris,

i tek tada počeo listati tražeći odlomak koji mi je želio pročitati.

Obožavala sam s tatom boraviti u knjižnici. Voljela sam promatrati njegove ruke, uvijek bih pomislila: kako su samo nježne, kao da zapravo nisu njegove. Kao da je, prije nego što bi ušao u knjižnicu, nekamo odložio svoje ruke i na podlaktice pričvrstio druge. Poput proteze, kakvu je nosio na desnoj nozi.

4

Moram vam ispričati kako je izgledao naš dom.

Bio je smješten na visoravni Tschengla. Veći dio godine u njemu smo boravili sami: mama, tata, Gretl i ja, a poslije i naš brat Richard. Dom je zapošljavao kuharicu, koja je također živjela s nama. Bila je sama i nije imala nikoga tko bi se brinuo o njoj, pa ne bi bilo u redu da su je plaćali samo za vrijeme dok su u domu boravili invalidi. A tri četvrtine godine nije ih bilo. I tata je za to razdoblje primao plaću, pa su i kuharicu plaćali tijekom cijele godine. I tako je naš „godišnji odmor” trajao devet mjeseci.

Sad vam moram otkriti i što je Tschengla. Riječ je o malenu naselju smještenu na iznad

tisuću metara nadmorske visine. Ne mogu ga nazvati selom jer bilo je to tek naselje, bez škole, bez trgovine ili čega drugog potrebnog za svakodnevni život.

Mlijeko smo kupovali od jedne seljanke s proširenim venama. Sjećam se kako sam jednom išla k njoj s kantom za mlijeko, a onda je izdaleka začula kako gorko plače. Zapravo, zvuk je više nalikovao mukanju – od silna jada mukala je poput svojega bika zato što joj je sat vremena prije mogega dolaska od dječje paralize umro najdraži sin, petogodišnji Johann. Naša je kuharica sestri i meni za zaštitu od te bolesti oko vrata vješala vijence češnjaka, pa smo cijele dane vonjale po njemu. Govorila je da češnjak pomaže, ali jedino ako se prethodno zdrobi, pa ga drobila udarajući ga svojom nadlanicom.

Dječja paraliza podmukla je bolest od koje dijete može cijeli život ostati oduzeto, pa čak i umrijeti. I tata je u mladosti bolovao od nje,

ali ju je prebolio. Srećom, ubrzo se pojavilo cjepivo. Tata je vjerovao u znanost. „Znanost i knjige idu ruku pod ruku”, znao je reći. „Tko ne vjeruje u znanost, taj je glup. Vjera je privatna stvar, ali znanost se tiče svakoga.” Seljaci, kojima smo bili okruženi, nisu na takve riječi gledali blagonaklono, ali kad bi god netko imao kakvu tegobu – bilo dugotrajne glavobolje, ili proljev – dolazio bi k našem tati i pokorno ga, vrteći šeširom u rukama, pitao što o njegovu slučaju misli znanost.

Tata je više od svega volio znanstvene knjige. Većina njih u našoj knjižnici bila je stručna literatura. Teško je mogao i zamisliti veće zadovoljstvo. Osim knjiga, najveća sreća u životu bila mu je naša mama, zatim njegove dvije kćeri, te naposljetku i sin. Tim redoslijedom.

Ljudi na Tschengli, osobito žene, vjerovali su tati. A kad bi ih nagovorile žene, dolazili su mu i muškarci – i to na injekcije. Bez šale! Naš je tata, nemam pojma od koga, dobio dopuštenje

za davanje injekcija. Kakvih injekcija, to ne znam. Nije bio pravi liječnik, ali u medicinu se razumio. Imali smo velik farmaceutski ormar, koji je također stajao u knjižnici. Ključ od knjižnice tata je uvijek nosio sa sobom, a rezervnoga nije bilo.

Osim toga, bili smo jedini koji su imali telefon, pa smo moja sestra Gretl ili ja često odlazile k susjedima i prenosile im telefonske poruke. Voljela sam taj zadatak jer bismo uvijek nešto dobile. Poruke su, naime, uglavnom bile pozitivne. U ono je vrijeme gotovo sve bilo dobro. Svijet je brzo napredovao. Kad bi netko kupio električni usisavač, želio je da svi rođaci i poznanici to znaju, pa bi nazvao telefonom. Bilo je velikodušnih ljudi, a bilo je i škrtih. Škrti bi nam davali kekse stare tko zna koliko godina, koje smo slagale na travu u raznim uzorcima pa sljedećeg jutra provjeravale jesu li ih životinje pojele tijekom noći. Velikodušni bi nas, pak, počastili švicarskom čokoladom.

Najpoznatije su bile čokoladice *Prügeli* zamotane u crveni, plavi ili zeleni celofan. Sjećam se da su se po nečemu razlikovale, ali više ne znam po čemu.

Najdraže mi je bilo kad bi tata izvadio veliku knjigu o majmunima i pokazivao mi njihova lica.

„Monika, sjedni! Tako. Zatvori oči... A sad ih otvori!”

Njihova sličnost s ljudima bila mi je zapanjujuća.

„Ovaj ovdje izgleda kao stari Nitschbauer!” govorila sam oduševljeno. „A ona majmunica kao Spagolla s pošte!”

Znala sam jednu staru ženu koja je doista izgledala poput čovjekolikog majmuna, ženke gorile. Bila je sva dlakava, čak i po licu. Kad bi se nasmijala, pokazivala je goleme zube, žute poput palente. Imala je blage oči, nikad prije nisam vidjela nježnije. Živjela je sasvim sama na malenoj farmi na rubu Tschengle. Često sam

se pitala što li radi uvečer. U njezinoj kući nikad nije gorjelo svjetlo. Upitala sam tatu može li zamisliti da s nama u obitelji živi majmun. Odgovorio je kako bi to bio zanimljiv pokus.

U knjižnici sam se osjećala odraslijom nego izvan nje, a tata se prema meni odnosio kao prema odrasloj osobi. Hodao bi tih nekoliko koraka amo-tamo po sobi, koliko mu je prostorija dozvoljavala, i dopuštao mi da ga promatram dok razmišlja. Razmišljao bi naglas i sa mnom dijelio svoje misli.

„Kad bi se iz prapovijesti”, rekao bi primjere, „od praljudi uzelo dijete i prenijelo ga u naše vrijeme – ali ne tako da se nekoj obitelji oduzme dijete, to mi ne bi bilo prihvatljivo ni kad su u pitanju praljudi – nego, recimo, kakvo siroče, neko praljudsko siroče. Kad bi ga se prenijelo k nama, više od sto tisuća godina u budućnost i ovdje odgajalo, bi li moglo biti jednako pametno kao i ti, Monika?”

O takvim smo stvarima raspravljali.

„Isto bi tako moglo biti i s onom ženkom gorile”, rekla sam.

„Ali ona jest ljudsko biće”, odgovorio bi tata.

„Jesi li sasvim siguran?” upitala sam ga.

„Sasvim sigurno nitko ništa ne zna,” odgovorio mi je, „pa čak ni znanost. Ali ona to barem priznaje.”

Tad bi vratio knjigu na policu.

Imala sam još jednu omiljenu knjigu, o kukcima, u kojoj je bilo mnoštvo šarenih slika i crteža, preko kojih je bio položen paus-papir.

„Sljedeći put”, rekao bi tata.

Naše sam razgovore radije zadržavala za sebe jer sam mislila da bi bilo bolje ne opterećivati njima ostale članove obitelji – mamu, Gretl, pa čak ni kuharicu.